אֲבָל אם החזיק בקרקע שָׁית – שש שנים בלבד, נמצא שבתוך השלש שנים הראשונות שהחזיק זה בקרקע מכרוה הבעלים לאחר, ואֵין לְךָ מְחָאָה גְּדוֹלָה מִזּוּ, שבכך הראו הבעלים שמחזיקים הקרקע ברשותם ולכך יכולים למוכרה לאחר, וכיון שמחו הבעלים היה לו להיזהר בשטר המכר, ואם אין לו שטר אין מועילה לו החזקה ותחזור הקרקע למערער.

הגמרא להלן מביאה מקרים שבהם נחלקו של מי היתה הקרקע מעולם: מעשה בשנים שהיו טוענים על קרקע, זֶה אוֹמֵר, שֶׁל אֲבוֹתַי היתה הקרקע ושלי היא בירושה, וְזֶה אוֹמֵר, שֶׁל אֲבוֹתַי היתה. והביאו כל אחד מהם עדים, הַאי אֵיתֵי סַהֲדֵי דְּאַבָּהָתֵיהּ הִיא – אחד מהם הביא עדים שהיתה של אבותיו, וְהַאי אֵיתֵי סַהֲדֵי דְּאַבָּהָהּ שֶׁלּוֹ – שני חֲזָקָה – שהחזיק בה שלש שנים, אך לא הביא עדים שהיתה של אבותיו. אָמַר רַבָּה, זה שהביא עדי חזקה נאמן שהיתה הקרקע של אבותיו, שאם לא כן מַה לּוֹ לְשַׁקֵּר – מדוע היה צריך לשקר ולטעון, הלא כיון שהחזיק שלש שנים אִי בָּעֵי אָמַר לֵיהּ – אם רצה לשקר היה יכול לטעון, אמנם היתה הקרקע שלך אך מִינָּךְ זְכַנְתָּהּ וַאֲכַלְתֵּיהּ שְׁנֵי חֲזָקָה – ממך קניתיה וכבר אכלתי בה שני חזקה, שאם היה טוען כך ודאי היה נאמן. ומתוך שהיה יכול לטעון כך, נאמן לטעון שהיתה הקרקע של אבותיו מעולם.

אביי חולק על סברא זו: אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרבה, מַה לִּי לְשַׁקֵּר בִּמְקוֹם עֵדִים לֹא אַמְרִינַן – אין אדם נאמן מכח 'מה לי לשקר' במקום שיש עדים המכחישים דבריו, שהרי כפי טענתו היתה הקרקע של אבותיו מעולם, ואילו העדים מעידים שהיתה של אבותיו של האחר. ואף שהחזיק בקרקע שלש שנים 'חזקה שאין עמה טענה' היא, שהרי התברר שלא היתה של אבותיו והחזיק בה שלא כדין, ולכך תחזור הקרקע לאותו שהביא עדים שהיתה הקרקע של אבותיו.

דיון נוסף שהיה בהמשך אותו מעשה: הָדַר אָמַר לֵיהּ – חזר המחזיק וטען, אִין, דְּאַבָּהָתְךָ הִיא וְזַכְנַתָּהּ מִינָּךְ – אמת הוא כדבריך שהיתה הקרקע של אבותיך, אולם אני קניתיה מהם והחזקתי בה שני חזקה, וְהַאי דְּאָמְרִי לָךְ דְּאַבָּהָתִי – ומה שטענתי קודם שהיתה של אבותי, כוונתי היתה דְּסָמִיךְ לִי עֲלָּהּ כִּדְאַבָּהָתִי – שבטוח אני על הקרקע כאילו ירושה היא לי מאבותי, לפי שקניתיה והחזקתי בה כדין ובעדים, אך לא היתה כוונתי שהיתה של אבותי. ומסתפקת הגמרא האם טוֹעֵן וְחוֹזֵר וְטוֹעֵן – יכול אדם לטעון טענה בבית דין ולאחר שלא נתקבלה יטען טענה אחרת המכחישה במקצת דבריו הראשונים אך יש בה בכדי לתקן דבריו הראשונים, אוֹ אֵין טוֹעֵן וְחוֹזֵר וְטוֹעֵן ואף שמתקן דבריו הראשונים.

הגמרא מביאה מחלוקת בדין זה: עוּלָּא אָמַר טוֹעֵן וְחוֹזֵר וְטוֹעֵן, נְהַרְדָּעֵי אָמְרֵי אֵינוֹ טוֹעֵן וְחוֹזֵר וְטוֹעֵן.

הגמרא מגבילה את המחלוקת: וּמוֹדֵי עוּלָּא הֵיכָא דְּאָמַר לֵיהּ – באופן שאמר בפירוש בטענתו הראשונה שהקרקע שֶׁל אֲבוֹתַי וְלֹא שֶׁל אֲבוֹתֶיךָ, שהדין הוא דְּאֵינוֹ טוֹעֵן וְחוֹזֵר וְטוֹעֵן, שבאופן זה אינו יכול לתקן דבריו הראשונים שאמר 'ולא של אבותיך', ובאופן שמכחיש דבריו הראשונים ודאי אינו חוזר וטוען.

וְכן מודה עולא הֵיכָא דַּהֲוָה קָאֵי בֵּי דִּינָא וְלֹא טָעַן – באופן שכאשר היה בפני בית דין לא טען טענה אחרת, וְאָתָא מֵאַבְּרַאי וְטָעַן – ורק אחר שיצא מבית הדין חזר מבחוץ וטען טענה חדשה ותיקן דבריו הראשונים, שהדין הוא שֵׁאֵינוֹ חוֹזֵר וְטוֹעֵן. מַאי טַעְמָא, לפי שְׁטַעֲנָתֵיהּ אַגְמָרֵיהּ – לימדוהו חביריו וקרוביו מבחוץ לטענה זו, ולא שכך היתה כוונתו באמת מתחילה.

וּמוֹדוּ נְהַרְדָּעֵי הֵיכָא דְּאָמַר לֵיהּ שֶׁל אֲבוֹתַי שֶׁלְּקְחוּהָ מֵאֲבוֹתֶיךָ – באופן שטען המחזיק בטענתו השניה שאכן היתה הקרקע של אבותיך, אלא שאבותי קנו אותה מאבותיך, שהדין הוא דְּחוֹזֵר וְטוֹעֵן, שהרי אינו חוזר כלל מדבריו הראשונים שהיתה של אבותיו אלא שמוסיף עליהם.

וְכן מודים נהרדעא, הֵיכָא דְּאִשְׁתָּעִי מִילֵּי אַבְּרַאי – באופן שבתחילה מחוץ לבית הדין טען כל מיני טענות וְלֹא טָעַן שם את הטענה שטוען כעת, וְאָתָא לְבֵי דִּינָא וְטָעַן – ולאחר מכן כשנכנסו לבית הדין טען טענה אחרת המכחישה את הטענות הראשונות, שהדין הוא דְּחוֹזֵר וְטוֹעֵן. מַאי טַעְמָא, לפי שעֲבִיד אִינִישׁ דִּלֹּא מְגַלֵּי טַעֲנָתֵיהּ אֶלָּא לְבֵי דִּינָא – שעשוי אדם שלא לגלות טענותיו אלא בפני בית הדין, כדי שלא ישמע בעל דינו את טענותיו ויחפש תשובות להכחישם.

הגמרא מביאה פסק ההלכה בדין זה: אָמַר אַמֵּימַר, אֲנָא נְהַרְדָּעָא אֲנָא – אף אני מחכמי נהרדעא, וְאַף על פי כן סְבִירָא לִי – סבור אני כדעת עולא דְּטוֹעֵן וְחוֹזֵר וְטוֹעֵן. ופוסקת הגמרא: וְהִלְכְתָא טוֹעֵן וְחוֹזֵר וְטוֹעֵן.

מעשה נוסף בשני בני אדם שנחלקו על קרקע: זֶה אוֹמֵר, שֶׁל אֲבוֹתַי היתה הקרקע וירשתיה מהם, ואף החזקתי בה שנות חזקה, וְזֶה אוֹמֵר, קרקע זו שֶׁל אֲבוֹתַי היתה וירשתיה מהם ואף החזקתי בה שנות חזקה, שאותם השנים שאתה אומר שהחזקת בהם, אני החזקתי בהם ולא אתה. והביאו כל אחד עדים, הַאי אֵיתֵי סַהֲדֵי דְּאַבָּהָתֵיהּ הִיא – האחד הביא עדים שהיתה הקרקע של אבותיו, וְכן העידו שֶׁאֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה, וְהַאי אֵיתֵי סַהֲדֵי דַּאֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה – והשני הביא עדים רק על אכילת שני החזקה, אולם לא הביא עדים שהיתה של אבותיו. אָמַר רַב נַחְמָן, אוֹקֵי אֲכִילָה לְבַהֲדֵי אֲכִילָה – העמד את עדות העדים על האכילה של שני החזקה זה מול זה, ונמצא כת אחת מכחישה השניה ובטלה עדותם, ונותרה העדות שהעידו עדי האחד שהיתה הקרקע של אבותיו, שעל עדות זה לא הוכחשו, וְאוֹקֵי אַרְעָא בְּחֶזְקַת אֲבָהָתָא – ולכך יש להעמיד הקרקע בחזקת אבותיו של זה.

רבא מקשה על סברא זו: אָמַר לֵיהּ רָבָא, הָא עֵדוּת מוּכְחֶשֶׁת הִיא – הרי כיון ששתי כתות העדים מכחישות זו את זו, נמצא שאחת מהן העידה עדות שקר ופסולה היא לכל עדויות שבעולם, ומאחר ואין אנו יודעים איזה מהן היא שהעידה שקר, שמא אותה הכת שהעידה על חזקת האבות זו היא שהעידה שקר ואין לקבל עדותה אף על חזקת האבות.

אָמַר לֵיהּ רב נחמן לרבא, נְהִי דְּאִיתְכַּחֵשׁ בַּאֲכִילָתָהּ – אמנם הוכחשו העדים לגבי אכילת שני החזקה,

---

המשך מעמוד רכט

ועד"ז בנוגע לחילוק השכר דאומנות ותורה בעוה"ז : בדורות האחרונים אשר כל דרך איש ישר בעיניו, ועל כל פשעים תכסה אהבה (אהבת עצמו) - אינו ירא מפני חולי ויסורים, כיון דאין יסורים בלא עון ומאמין בעצמו שלא יכשל בזה, ובנוגע לחולי - בטוח בעצמו "שינהג עצמו בדרכים אלו שהורינו (ואז) אני ערב לו שאינו בא לידי חולי כל ימיו".

משא"כ בדורות הראשונים, דור המשנה, שגם מחולי ויסורים מתירא - ע"פ דברי המשנה אל תאמין בעצמך עד יום מותך. וכן בנוגע לחולי - אינו מאמין בעצמו ואולי יכשל "במנהגות הרעים" ויחלה - ולכן דוקא במשנה מזכיר חולי ויסורים.

* * *

המשך בעמוד רלג

בְּאַבָּהָא מִי אִתְּמַחֵישׁ – האם הוכחשו אף על עדותם לגבי חזקת האבות, ולכך יש להעמיד הקרקע בידיו על פי עדותם.

הגמרא דנה במחלוקת רבא ורב נחמן: לֵימָא רָבָא וְרַב חִסְדָּא קָמִיפַּלְגִי – חולקים הם במחלוקתם של רב הונא ורב חסדא, וכמו דְּאִיתְּמַר, שְׁתֵּי כִּתֵּי עֵדִים הַמַּכְחִישׁוֹת זוֹ אֶת זוֹ, וכגון שני עדים אמרו שלוה פלוני מפלוני, ושנים אחרים אמרו שבאותו היום היו הם עם אותו אדם ולא ראו שלוה ממנו, וספק בידינו מי מהכתות העידה שקר ומעתה פסולה לשאר עדויות, אָמַר רַב הוּנָא – אין פוסלים את שתי הכתות מספק, אלא זוֹ – כת אחת מהם בָּאָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ וּמְעִידָה בשאר עדויות, וְזוֹ בָּאָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ וּמְעִידָה. וְרַב חִסְדָּא אָמַר, בַּהֲדֵי סַהֲדֵי שַׁקְרֵי לָמָּה לִי – מה לנו עם עדי שקר אלו, כלומר מאחר ויש להסתפק על כל כת שמא העידה שקר ופסולה, אין לנו לקבל כלל עדות מהם לחייב אדם ולהוציא ממנו ממון, אלא יעמוד הממון בחזקתו.

לֵימָא – האם נאמר שכמו כן נחלקו רב נחמן ורבא, רַב נַחְמָן דְּאָמַר כְּרַב הוּנָא שכל כת כשרה להעיד בפני עצמה בשאר עדויות, ולכך אף שהוכחשו על אבילת שני החזקה יש לקבל עדותם על חזקת האבות, וְרָבָא סובר כְּרַב חִסְדָּא שכל כת פסולה לשאר עדויות, ולכך אינו מקבל את עדותם אף על חזקת האבות.

דוחה הגמרא: אֲלִיבָּא דְּרַב חִסְדָּא שפוסל את הכתות לשאר עדויות, אכן כּוּלֵּי עָלְמָא הן רב נחמן והן רבא לֹא פְּלִיגִי, ומודים הם שלדעתו אין לקבל את העדות על חזקת האבות, ובהכרח רב נחמן שהכשיר עדותם אינו סובר כרב חסדא אלא כרב הונא.

אמנם כִּי פְּלִיגִי – רבא ורב נחמן נחלקו אַלִּיבָּא דְּרַב הוּנָא המכשיר את הכתות לשאר עדויות, שרַב נַחְמָן סבר כְּרַב הוּנָא, ולכך קיבל עדותם על חזקת האבות, וְרָבָא שפסל עדותם, אף הוא סובר כרב הונא, אלא שמחלק שעַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַב הוּנָא שכשרים, אֶלָּא לְעֵדוּת אַחֶרֶת – להעיד על מעשה אחר שאינו נוגע לאותו מעשה שעליו הוכחשו, אֲבָל לְאוֹתָהּ עֵדוּת – אך לקבל עדותם בענין הנוגע לאותו מעשה שעליו הוכחשו, לֹא אמר רב הונא שמקבלים עדותם, וכיון שעדות חזקת האבות נוגעת לאותה עדות שהוכחשו עליה שהיא חזקת אבילת הפירות, אין לקבל עדותם אף לדעת רב הונא.

דיון נוסף שהיה בהמשך אותו מעשה: לאחר שעשה רב נחמן מעשה כדעתו והעמיד הקרקע ביד זה שהביא עדים על חזקת האבות, הָדַר – חזר אותו אדם שלא הביא בתחילה עדים על חזקת האבות, וְאֵיתֵי סַהֲדֵי דְּאַבָּהָתֵיהּ הֵיא – והביא עתה עדים על חזקת האבות, ונמצאו העדים מכחישים זה את זה ואין לקבל עדותם של הראשונים על חזקת האבות. אָמַר רַב נַחְמָן, אכן אֲנַן אַחֲתִינֵיהּ אֲנַן מַסְקִינַן לֵיהּ – אנו הורדנו והחזקנו בקרקע לאותו שהביא בתחילה עדים על חזקת האבות, ועתה לאחר שהביא השני עדים, אנו נעלה אותו חזרה מהקרקע שלא יחזיק בה, ומעתה כח שניהם יהיה שוה, ואף שנראה הדבר שחזרו בהם בית הדין ממה שפסקו בתחילה, ושמא ילגלגו בני אדם על בית הדין, לְוִילּוּתָא דְּבֵי דִּינָא לֹא חַיְישִׁינַן.

רבא מקשה על פסק זה: מָתִיב רָבָא, וְאִיתֵּימָא – ויש אומרים שהקשה כן רַבִּי זְעִירָא, ממה ששנינו בברייתא, אשה שהלך בעלה למדינת הים, וְשָׁנִים אוֹמְרִים שבעלה מֵת ומותרת להינשא לאחר, וּשְׁנַיִם אחרים אוֹמְרִים, לֹא מֵת ואסורה להינשא לאחר. וכן אם הכחישו עדים זה את זה על גירושי האשה, שְׁנַיִם אוֹמְרִים נִתְגָּרְשָׁה מבעלה, וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים לֹא נִתְגָּרְשָׁה ממנו, בשני אופנים אלו חֲיֵי זוֹ לֹא תִנָּשֵׂא לפי שהדבר ספק, וְאִם כבר נִשֵּׂאת, לֹא תֵּצֵא מבעלה השני. רַבִּי מְנַחֵם בְּרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אף אם נשאת תֵּצֵא מבעלה. אָמַר רַבִּי מְנַחֵם בְּרַבִּי יוֹסֵי, אֵימָתַי אֲנִי אוֹמֵר שתֵּצֵא, בִּזְמַן שֶׁקּוֹדֶם בָּאוּ עֵדִים והעידו שלא מת בעלה ואסורה להינשא, וְאַחַר כָּךְ נִשֵּׂאת, וכיון שנשאת באיסור תצא, אֲבָל אם קודם נִשֵּׂאת על פי העדים שהעידו על מיתת בעלה, וְאַחַר כָּךְ – ורק אחר שנישאת בָּאוּ עֵדִים האחרים והעידו שלא מת, חֲיֵי זוֹ לֹא תֵּצֵא, משום שחוששים לזילות בית הדין שהתירוה בתחילה להינשא. ומבואר מדברי רבי מנחם ברבי יוסי שחוששים לזילות בית הדין ולא כרב נחמן.

אָמַר לֵיהּ רב נחמן לרבא [או לרבי זעירא], אֲנָא סָבְרֵי לְמֶעְבַּד עוּבְדָּא – אני סברתי לעשות מעשה כדעתי שאין לחשוש לזילות בית הדין, אך הַשְׁתָּא דְּאוֹתִיבְתָּן אַתְּ – שהקשית על דעתי מהברייתא, וְאוֹתְבָן רַב הַמְנוּנָא בְּסוּרְיָא – וכמו כן הקשה עלי רב המנונא בסורא, לֹא עֲבִידְנָן בָּהּ עוּבְדָּא – לא אעשה מעשה להוציא הקרקע מידי זה שהחזקנוהו בה.

הגמרא מספרת שרב נחמן לא עשה כדבריו: נָפַק עֲבַד עוּבְדָּא – יצא רב נחמן ועשה מעשה והוציא מהקרקע לאותו אדם שהוריד מתחילה והחזיקו בה. מַאן דְּחָזֵי – מי שראה כן, סָבַר דְּטָעוּתָא הֵיא בְּדִידֵיהּ, שלא זכר את הברייתא לעיל שהקשו ממנה על דעתו. וְלֹא הֵיא – אמנם לא היתה זו טעות, אֶלָּא מִשּׁוּם דְּתַלְיָא בַּאֲשָׁלֵי דְּבֵרְבֵי – אלא שתלה דעתו ב'חבלים גדולים ועבים', כלומר, בדברי התנאים המובאים להלן שסוברים אף הם שאין חוששים לזילות בית הדין, ולכך פסק כמותם.

הגמרא מביאה התנאים שסוברים שאין לחשוש לזילות בית הדין: דְּתָנַן במשנה בכתובות (כג:), רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֵין מַעֲלִין אדם לְכְהוּנָּה עַל פִּי עֵד אֶחָד שמעיד עליו שהוא כהן. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אֵימָתַי אמר רבי יהודה כן, בְּמָקוֹם שֵׁישׁ עוֹרְרִין – עדים המערערים על כהונת אותו אדם, שמעידים שאינו כהן, אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁאֵין עוֹרְרִין אלא שיצא עליו קול בעלמא שאינו כהן, מַעֲלִין לְכְהוּנָּה עַל פִּי עֵד אֶחָד המכחיש את הקול ומעיד שאכן כהן הוא. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן הַפְּנִי, מַעֲלִין לְכְהוּנָּה עַל פִּי עֵד אֶחָד.

מברר הגמרא: רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל הַיְינוּ רַבִּי אֶלְעָזָר, שהרי אף רבן שמעון בן גמליאל ודאי לא אמר שיהיה נאמן עד אחד אף באופן שיש עדים המערערים על כהונתו, ובהכרח דיבר באופן שיצא עליו קול בעלמא, ואם כן דבריו כדברי רבי אלעזר, ואילו מהמשנה משמע שיש מחלוקת ביניהם. וְכִי תֵּימָא, עֵרְעֵר חַד אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ – שמחלוקתם באופן שהיה רק עד אחד שערער על כהונתו, שרַבִּי אֶלְעָזָר סָבַר, אף עֵרְעֵר חַד הרי זה ערעור ואין נאמן עד אחד להכשירו,

---

המשך מעמוד רל

ובענין הנ"ל וביאורו - יש לקשר, כמנהג ישראל, גם סיום המסכת בראשה: האשה נקנית כו' בכסף בשטר ובביאה,

דלימוד התורה, אשר צ"ל באופן כאילו היום ניתנה מסיני, יום מתן תורה (ועד שנצטווינו: מה להלן (בעת מ"ת) באימה וביראה אף כאן באימה וביראה) הוא ענין דהאשה (המבוררת - כדיוק התוס' - זו כנסת ישראל) נקנית לבעלה (זה הקב"ה) - וכדרז"ל ביום חתונתו זה מתן תורה -

ובזה ג' דרכים - וכנ"ל בסדר הלימוד איך "שיזרז המלמד":

בכסף - שכר גשמי.

המשך בעמוד רלד